

відомого листування Михайла Драгоманова // Вісник Академії наук України.— 1993.— №6.— С.74.

7. Biblioteca nazionale centrale a Firenze, manoscritti, A. De Gubernatis, cass. 149 bis, №1.

8. De Gubernatis A. Dictionnaire international des ecrivains du jour.— Florence, 1889—1891.

9. Biblioteca nazionale centrale a Firenze, manoscritti, A. De Gubernatis, cass. 142, № 5.

10. Листування І.Франка і М.Драгоманова.— К., 1928.— С.249.

11. De Gubernatis A. Dizionario biografico...— P.974.

12. Ibid.— P.1064—1065.

13. Ibid.— P.711.

14. Ibid.— P.684.

15. Ibid.— P.596,1191.

16. Ibid.— P.466.

17. Ibid.— P.798.

18. De Gubernatis A. con la cooperazione di Ugo Matini. Dizionario degli artisti italiani vivendi.— Firenze, 1889.

19. Ibid.— P.76—77.

20. De Gubernatis A. Dictionnaire international des ecrivains du monde latin.— Rome, 1905—1906.

21. Dizionario biografico degli italiani.— Roma, 1960—1994.— Vol. 1—44... .

22. Venturi F. Il moto decabrista e i fratelli Poggio.— Torino, 1956.

23. Проблемы советско-итальянской историографии. — М., 1966.— С.180.

24. Там же.

Держалюк М.С.

З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ БІОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УГОРЩИНІ.

На сьогоднішній день в Угорщині здійснено ряд успішних спроб щодо підготовки енциклопедичних видань універсального та професійного характеру, у тому числі й біографічних словників. В країні сформувалися своєрідні школа і традиції історико-біографічних досліджень. Так, понад 200 років тому у 1775—1777 рр. в Угорщині з'явилося вагоме біографічне видання у трьох томах під латинською назвою "Memoria Hungarorum", в якому було зібрано 1145 біографій переважно угорських письменників, які залишили помітний слід в історії культури свого народу. Але воно

було не першим виданням біографічних словників в Угорщині. Пальму першості утримує невеликий за обсягом лексикон — *Specimen Hungariae Literatae*, виданий у Будапешті 1711 р. латинською мовою. В ньому розмістилося біля 300 біографій угорських письменників. У 1766 році з'явився перший біографічний словник угорською мовою — *Magyar Athenas* [1]. Його автор — Петер Бод — організував збирання біографічних матеріалів, упорядкував їх і видав 485 біографій, вперше навівши в кожній з них бібліографію та давши їм критичний аналіз. В цьому словнику надруковані біографії переважно діячів культури Трансільванії. Він не втратив своєї цінності і до нинішнього часу.

Протягом 1774—1787 рр. в Угорщині було вперше видано двотомний біографічний довідник про угорських діячів медицини — *Succincta Medicorum*.

Здавалося, що такі успіхи у біобібліографічній справі XVIII ст. повинні були набути нових здобутків у XIX ст. Однак, як не прикро, цього не відбулося. Угорщина не лише загальмувала темпи духовного розвитку, а й значною мірою втратила досягнуте.

В Габсбурзькій монархії з початку XIX ст. значно посилювся вплив германського типу культури у житті всіх народів. Національний гніт, несправедлива економічна, воєнна політика Габсбургів поширилися на всі народи, у тому числі й на угорський. В результаті угорська мова виявилася у першій половині XIX ст. на межі витіснення її німецькою, а в інших народів монархії подібні явища мали ще згубніші наслідки.

Угорська народно-демократична революція 1848—1849 рр. розірвала феодалні пута в економіці, знищила національний гніт та духовне приниження, піднесла угорський народ до європейського рівня розвитку, об'єднала усі верстви народу навколо угорської національної ідеї. З поразкою революції ці завоювання надовго відійшли в історію: Угорщина з другої половини XIX ст. знову перетворилася на придаток Австрії, воєнно-поліцейську країну. Усе це відбулося на духовному розвитку угорської нації.

Протягом всього XIX ст. здійснювалося багато спроб видання біографічних словників, але через матеріальні нестатки та цензурні перешкоди вони не друкувалися. Цінні рукописи із плином часу втрачалися.

Тільки на рубежі XIX—XX ст. при допомозі Угорської академії наук з'явилося (через століття!) наукове біографічне зібрання в Угорщині, автором якого був Йозеф Сіннеї [2], академік, бібліограф, засновник сучасної угорської наукової біографії та біографічної літератури. Перший том цього видання з'явився у 1891 р.,

а завершальний — 14-й — у 1914 р., уже після смерті його автора. У цьому словнику, який хронологічно закінчується 1913 р., знаходиться біля 30 тис. біографій угорських письменників, що містять короткі, але змістовні дані про їх життя і діяльність.

У подальшому справу Й.Сіннеї продовжив Пал Гуйяш, академік, історик, який до 1942 року видав 6 томів цього біографічного словника [3].

У міжвоєнний період в Угорщині було здійснено 20-томне видання угорської енциклопедії братів Реваї, що не втратила своєї цінності і дотепер та нагадує собою словник Брокгауза-Ефрона, виданий у Росії [4].

У післявоєнний період угорська історико-біографічна справа значно просунулася вперед. Це стосується, насамперед, Угорської енциклопедії (в 7-ми томах), етнографічної енциклопедії (в 4-х томах), енциклопедії світової літератури (в 7-ми томах), а також спеціальних біографічних словників, виданих у 70–80-і та на початку 90-х років [5].

Серед усіх цих енциклопедичних видань Угорщини найбільш помітним є "Угорський біографічний словник", що має винятково важливе значення для повсякденного життя кожної творчої людини [6]. У ньому зібрані біографії найбільш видатних угорців, які зробили помітний внесок у розвиток своєї нації задля досягнення нею цивілізованого європейського рівня.

Враховуючи досягнення й традиції своїх попередників, редакційна колегія цього словника на чолі з Агнеш Кеньереш у 60-і роки розпочала його підготовку. На початку 80-х років основна робота була завершена. Колективу авторів вдалося перевершити професійний рівень своїх колег тим, що вони подолали фаховий принцип і започаткували універсальний підхід: видрукували у першу чергу біографії тих діячів, які у будь-якій сфері життя свого народу (політиці, науці, мистецтві) досягли помітних успіхів. Таким чином, у словнику збережено повну гармонію у дослідженні угорської національної еліти.

Як це не парадоксально, але найбільші труднощі виявилися під час пошуків та представлення біографій політичних діячів ХХ ст., тому що до нинішнього часу такими виданнями Угорщина не володіла: дала знати про себе відсутність традицій у створенні навіть елементарного рівня бібліографічних покажчиків.

Авторський колектив приділив даному питанню належну увагу і досяг великих успіхів. У цілому представлена об'єктивна картина політичних лідерів останнього сторіччя. Хоча справа далеко не завершена.

Щодо викладу біографій діячів культури, то традиції в Угорщині великі, і авторському колективу залишалося лише ретельно відібрати та перевірити біографічні дані найбільш достойних діячів літератури, мистецтва, науки, спорту.

Головна увага зосереджена на висвітленні біографій угорців за національністю, незалежно від місця та причин проживання — в Угорщині, в сусідніх країнах чи в еміграції. Крім цього, зазначає головний редактор видання Агнеш Кеньереш у вступі, увага приділяється і тим видатним діячам, які були іноземцями за походженням, але тривалий час діяли в Угорщині і зробили вагомий внесок у розвиток угорської історії, науки і культури.

Слід відзначити, що в словнику недостатньо представлені діячі німецької, румунської, словацької, української, хорватської національностей, які входили до складу "історичної Угорщини" і залишили великий слід у загальнодержавній історії та культурі. Серед закарпатських діячів, зокрема, відсутні біографії О.Духновича, М.Балудянського, О.Невицького, А.Волошина, М.Лучкая та інших.

Біографічний словник складається з трьох томів: перші два представляють біографії найбільш відомих діячів Угорщини до середини 60-х років ХХ ст. У наступні 10 років має вийти додатковий том біографій тих знаменитостей, які пішли з життя в останньому десятилітті і до попереднього тому не потрапили. Кожен том, починаючи з першого, вміщує понад 3 тис. біографій. Формування додаткових томів здійснюється за концепцією перших двох. Так, на початку 80-х з'явився відповідно 3-й том, що представляє біографії діячів, які померли до 30 вересня 1978 р. Наступні томи, що готуються під впливом "оксамитової революції" і зміни соціального ладу в Угорщині на рубежі 80—90-х років, мають виняткове значення. Є всі можливості продемонструвати свої наукові переваги над попередніми виданнями.

На думку одного з критиків даного біографічного словника Іштвана Лазара [7], такий підхід, коли два перших томи (2140 сторінок разом) присвячені біографіям угорських діячів до 1969 р., а наступні томи, по 900 сторінок кожен, припадають на десятиріччя, є невиправданим. Проте І.Лазар не враховує того, що редколегія у додаткових томах доповнює біографії і тих діячів, про яких недостатньо або зовсім не говорилося у попередніх виданнях, хоча вони заслуговують цього. Це особливо властиво діячам як у міжвоєнний, так і в післявоєнний періоди.

Окрім того, про діячів минулих століть добре інформують численні словники та енциклопедії, а про помітних представників угорської нації ХХ ст. біографічні відомості або відсутні зовсім,

або досить-таки тенденційні. Для ліквідації цього "негативного" явища і об'єктивного відтворення складного історичного періоду останнім часом вже докладено великих зусиль.

На нашу думку, видання біографічних томів, присвячених діячам політики, науки, культури, літератури, які пішли з життя в останні десятиліття (70–90-і роки) є важливим і виправданим, тому що ці біографії висвітлювалися або несправедливо, або зовсім недооцінювалися.

З життя відходить покоління, яке народилося на рубежі ХІХ–ХХ ст. і своєю активною діяльністю забезпечило Угорщині після 400 років підневільного існування державну незалежність (1918 р.), пережило дві світові війни, два періоди тоталітаризму і революцію 1956 р., а тому заслуговує відзначення своїх кращих представників на сторінках окремого видання біографічного словника.

Незважаючи на значні досягнення і традиції, угорські біографічні видання ще не були предметом спеціальних студій української історичної науки. Враховуючи й те, що в них містяться цінні матеріали з історії України, особливо її західного регіону, біографічні словники Угорщини заслуговують на більшу увагу в нашій країні.

Нижче подаються три біографії українських діячів з "Угорського біографічного словника", які своєю працею залишили помітний слід в угорській культурі. Біографії доповнені важливими даними, що мають безпосереднє відношення до історії України.

БОНКАЛО Шандор (Bonkáló Sándor) – народився в м. Рахів, Закарпатської області, 22 січня 1880 р. – помер у м. Будапешті, 3 листопада 1959 р.

Відомий учений Угорщини. Здобув широку освіту у Будапештському, Лейпцигському і Санкт-Петербурзькому університетах з історії, філології, художнього перекладу. Добре оволодів німецькою, російською, італійською. Досконало знав свої рідні мови – угорську та українську.

З 1905 по 1916 рр. – вчитель історії в м. Сегеді, Дьондьоші, Залаегерсегі. З 1917 р. – викладач російської мови і літератури в Будапештському університеті. Приватно розпочав викладання історії української літератури. З 1919 р. у цьому ж університеті викладав українську мову та літературу. Незважаючи на заборону контрреволюційним режимом Хорті у 1924 р. кафедри російської та української мови і літератури, продовжував працювати в університеті і факультативно вів курс української мови та літератури. Глибоко вивчав історію українців Карпат, інших слов'янських

народів. Після другої світової війни продовжував викладання української та російської історії в університеті. З його вихованців виросли такі відомі професори-славісти, як Й.Перені, Л.Тарді, Г.Стрипський, І.Долманьош.

Ш.Бонкало написав, переклав і видав в Угорщині багато праць з історії, літератури України, Росії, інших слов'янських народів.

Відоміші наукові праці:

A szlávok.— Budapest, 1915; A magyar rutének.— Budapest, 1920; Az ukrán mozgalom története, 1917—1922.— Budapest, 1922; Az orosz irodalom története.— I—II. köt.—Budapest, 1922; A kárpátoljai rutén irodalom és művelődés.— Budapest, 1935; A rutének (Ruszinok).— Budapest, 1940, 1942.

*Magyar Életrajzi Lexikon.—1. köt.—
Budapest.—1981.—244. old.*

СТРИПСЬКИЙ Гіадор (Ядор) (Sztripszky Hiador) — народився у м. Мукачево 7 березня 1875 р. — помер у м. Будапешті 9 березня 1946 р.

Історик, бібліограф, етнограф, історик літератури. Походив з української сім'ї священика. Університетську освіту здобув в університетах Будапешта, Коложвара і Львова. Розпочав наукову роботу у Коложварі у музеї народної творчості. З 1903 по 1909 рр. — працівник Трансільванського музею, помічник викладача в Мароморошсігеті. 1910—1918 рр.— архівний працівник в Угорському національному музеї (Будапешт). В період народно-демократичної і соціалістичної революцій 1918—1919 рр. активно працював у Міністерстві національних меншин, намагався справедливо розв'язати національне питання на Закарпатті шляхом розширення автономії українцям. Під редакцією Стрипського в Будапешті протягом 1918—1919 рр. видавався щотижневий просвітньо-політичний часопис українською мовою "Русько-українська Правда". Викладав у Будапештському університеті історію України. У 1922 р. хортистський режим звільнив Стрипського з роботи за активну участь у революціях 1918—1919 рр. і практичні справи по демократичному вирішенню національного питання на Закарпатті. З цього часу Стрипський зайнявся науковою роботою. Видав багато праць з історії та літератури України під псевдонімами Біленький, Хіадон Мікес.

Діяльність Стрипського — значне явище в угорській культурі. Він був значним популяризатором Т.Шевченка, І.Франка в Угорщині, першим перекладачем і видавцем "Заповіту" Шевченка

угорською мовою у 1916 р., виявив спорідненість і схожість творчих поривань Т.Шевченка і Ш.Петефі — двох геніїв українського та угорського народів.

Відоміші наукові праці:

Íegyzetek a görög kultúra Árpádkori nyomairól.— Budapest, 1913; Moszkophilizmus, Ukrainizmus és a hazai rusznákok.— Budapest, 1913; Ukráina. Ukrán—magyar kulturális és gazdasági kapcsolatok szemléje/ Szerk.: dr.Sztripszky Hiador.— Budapest, 1915—1916; Виїмки із угорсько-руського письменства XVII—XIX вв.— Budapest, 1918; Стрипський Г. Малоросійський Петефі //Vasárnapi ujság. — Budapest, 1914; Стрипський Г. Петефі і Шевченко// Українія.— Budapest, 1916.— № 7—8.

Література про Г.Стрипського:

Borsa Jideon. Sztripszky Hiador//A Könyvtáros.— Budapest, 1959; Vaszoczik Vera. Sevcenko és Magyarország // Kárpáti Kalendárium, 1974; Шевченко і світ.— К., 1989; Шевченко і Закарпаття: Бібліографічний покажчик.— Ужгород, 1989.

*Magyar Életrajzi Lexikon.— 2. köv.—
Budapest, 1982.— 804. old.*

ХОДІНКА Антал (Hodinka Antal) — народився у м. Ладомер 13 січня 1864 р. — помер у м. Будапешті 15 липня 1946 р.

Історик, професор, академік Угорської академії наук з 1933 р. Початкова освіта — теологічна. Згодом перейшов на світську науку. З 1889 р.— працівник Інституту історії в Австрії, з 1891 р. — викладач гуманітарного факультету Будапештського університету. 1892—1906 рр. — архівіст, працівник національних бібліотек у Відні, Римі. З 1906 р. — викладач історії на юридичному факультеті Братіславського університету. З 1923 р. по 1935 рр. професор Печського університету (Угорщина). У 1932—33 рр.— його ректор. А.Ходінка — видатний історик Угорщини. Коло наукових інтересів — україно-руська, російська історія, історія слов'ян.

Відоміші наукові праці:

A szerb fejedelemség viszonya Magyarországhoz. — Budapest, 1889; A munkácsi görög katolikus püspökség története. — Budapest, 1909; Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai.— Budapest, 1916; Muszka könyvtárosok hazánkban 1711—1771.—Budapest, 1925; Adalékok az ungvári vár és tartománya és Ungvár város történetéhez.—Budapest, 1918; A kárpátaljai rutének lakóhelye, gazdaságuk és múltjuk.— Budapest, 1923; II. Rákocsi Ferenc fejedelem és a "gens fidelissima".— Pécs, 1937.

Література про А.Ходінка:

Szabó Pál. A magyar Királyné Erzsébet Tudományegyetem és irodalmi munkássága. – Pécs, 1940; Holub Iózsef. Hodinka Antal: Nekrológ //Századok, 1945–1946; Perényi Iózsef. Emlékezés H.A.// Századok, 1965; Földvári S. Hodinka Antal és a magyarországi cirill könyvészet. – Nyiregyháza, 1993; Földvári S. Adalékok a Veszprémi Érseki Könyvtár régi cirill könyveinek provenienciakérdéséhez//Magyar Könyvszemle. – 1994. – № 3.

Magyar Életrajzi Lexikon. – 1. köt. – Budapest, 1981. – 727. old.

Література:

1. Magyar Athenás/Írói életrajzgyűjtemény. – Nagyszcben, 1766. Петер Бод (1712–1769) – видатний діяч угорської культури у Трансільванії. Священик реформаторської церкви у м. Мадьяріген.
2. Szinnyei Iózsef (1830–1913). Magyar írók élete és munkái. – Budapest, 1891–1914. – I–XIV. köt.
3. Gulyás Pál (1881–1963). Magyar írók élete és munkái. – Budapest, 1925–1942. – I–VI. köt.
4. Révai Nagy Lexikon. – Budapest, 1925. Про цю енциклопедію детально написано в окремій книзі: A Révai Nagy Lexikonának története. – Budapest, 1927. köt.
5. Új Magyar Lexikon. – Budapest, 1950–1980. – I–VII. köt.; Magyar néprajzi Lexikon. – Budapest, 1980. – I–IV. köt.; Világirodalmi Lexikon. – Budapest, 1980. – I–VII. köt.; Munkás–mozgalomtörténeti lexikon. – Budapest, 1972; Ki csoda? – Budapest. – 1974, 1978, 1979, 1985; A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom kislexikon. – Budapest, 1987.
6. Magyar Életrajzi lexikon. – Budapest. – 1967, 1969, 1981, 1992. – I–IV. köt.
7. Lázár István. Pótletrajzok? A magyar életrajzi lexikon új, kiegészítő kötetéről//Valóság. – 1982. – № 3. – 107. old.